

SOSYALİST KÜLTÜR

*"her şeyi
kendimizden
bekleriz."*

SOSYALİST KÜLTÜR

Aylık Fanzin

Yayın Kurulu

Kemal Değirmen
Ulaş Cevdet
Verda Selim

Yazarlar

Doç. Dr. Ömer Atagenç
Emirhan Akman
Turan Ali Cevahir
Arda Çelik
Verda Selim
Utku Yılmaz
Melek Naz
Kemali
Semih Demirhan
Anzhela Yevna

Editör

Verda Selim

Dergi ve Kapak Tasarım

Yusuf Baki Aksoy

Sosyal Medya

X @sosyalistkultr

@sosyalistkultr

İletişim

yenibirkultur@gmail.com

İÇERİK

Yazarlarımızın **emeği**
sayesinde hazırlanmıştır

**Sosyalist
Kemalist
Birliği**
1 Sosyalist
Kültür
Yayın Ekibi

**Türkiye'nin Düzeni
ve
Kadro Hareketi**
2 Turan Ali CEVAHİR

**Yarımlar İçin
Direnenler**
4 Verda
SELİM

**Bir Ölü Var
Ruhumda**
5 Utku
YILMAZ

**Neyi
İstemediğini
Bilmek**
6 Arda
ÇELİK

**Üç Vardiya
Susmak**
8 Melek
NAZ

**Yüzyılın Çeyreğinde
Kemalizm'in Yarını**
9 Kemali

**Geleceği
Yeniden
Kurmak**
12 Semih
DEMİRHAN

**"Kemalizm-Sosyalizm İttifakı"
Önerisine Yeniden Bakmak**
13 Doç. Dr. Ömer
ATAGENÇ

**Bir Düşünme
İmkânı Olarak
Post-Post Kemalizm**
15 Emirhan
AKMAN

**Çizgiler
Arasında
Devrim:
Persepolis**
17 Anzhela
YEVNA

SOSYALİST-KEMALİST BİRLİĞİ: TARİHSEL MİRAS, GÜNCEL ZORUNLULUK

Değerli Okurlar,

Elinizdeki dergi, Türkiye'nin siyasal ve toplumsal tarihinde derin izler bırakmış iki güçlü akım olan sosyalizm ve Kemalizmin kesişim noktalarını ve bir birliktelik potansiyelini masaya yatırıyor. "Sosyalist-Kemalist Birliği" dosya konumuz, yalnızca bir teorik tartışma değil, aynı zamanda günümüz Türkiye'sinin karşı karşıya olduğu ekonomik krizler, otoriterleşme eğilimleri ve emperyalist baskılar karşısında bir çıkış yolu arayışıdır.

Kemalizm, *ulusal bağımsızlık* ve *laik modernleşme* mücadelesiyle cumhuriyetin temel taşlarını döşerken; Sosyalizm, emekçi sınıfların haklarını savunan, *eşitlik* ve *adalet* temelli bir dünya tahayyülü sunmuştur. Bu iki akım, tarih boyunca zaman zaman karşı karşıya gelmiş zaman zaman ise anti-emperyalizm, laiklik ve halkçılık gibi ortak ilkelerde buluşmuştur. Peki, bu buluşma noktaları, Türkiye'nin bugünkü kaotik ortamında nasıl bir ittifaka dönüşebilir? Birlikteliğin önündeki engeller nelerdir ve bu engelleri aşmak için hangi adımlar atılmalıdır?

Bu dosya kapsamında Sosyalist-Kemalist Birliğinin önemini, tarihsel temellerini ve güncel fırsatlarını ele alırken aynı zamanda bu birliğin gerçekleşmesi için gerekli pratik ve teorik zemini tartışıyoruz. Ulusal Kurtuluş Savaşı'ndan Gezi Direnişi'ne uzanan bir hat üzerinde, bu iki akımın ortak değerlerini ve mücadele mirasını hatırlatmayı; geleceğe dair umutlu, gerçekçi ve cesur bir perspektif sunmayı hedefliyoruz.

Türkiye'nin içinde bulunduğu bu kritik eşikte Sosyalist-Kemalist Birliği bir *nostalji ya da ütopya değil, aksine somut bir ihtiyaç* olarak önümüzde duruyor. Anti-emperyalist bir duruş, emekten yana, laiklik ve halkçılık ilkeleri etrafında şekillenecek bu birlik hem geçmişten gelen ilerici ruhu sahiplenebilir hem de yarının özgür Türkiye'sini inşa edebilir. Sizleri, bu tartışmaya katılmaya ve bu potansiyeli birlikte keşfetmeye davet ediyoruz.

Keyifli okumalar dileriz!

Mustafa Kemal Yürüyüşü | 1968

TÜRKİYE'NİN DÜZENİ VE KADRO HAREKETİ: YENİDEN BASKILARIN SEBEPLERİ, İDEOLOJİK TEMELLER VE AKP'NİN KÜLTÜREL HEGEMONYASINA KARŞI ANLAMI

x Son yıllarda Doğan Avcıoğlu'nun Türkiye'nin Düzeni (1968) ve Mustafa Türkeş'in Kadro Hareketi (1999) gibi eserlerin yeniden basılması, Türkiye'nin tarihsel ve güncel sorunlarına yönelik entelektüel bir ilgide canlanma olduğunu göstermektedir. Bu eserlerin tekrar gündeme gelmesi, tesadüfi olmaktan ziyade, ülkemizin içinde bulunduğu sosyo-ekonomik ve kültürel krizlerle doğrudan ilişkili olduğunu açıkça ifade edebiliriz. Buna bağlı olarak iki önemli eser okunduğunda, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e uzanan modernleşme sürecini eleştirel bir gözle incelerken günümüzün ekonomik krizleri, toplumsal eşitsizlikleri ve kültürel kutuplaşmalarına dair çözüm arayışlarına da ışık tutan kaynaklar olduğu görülür. Bu yazıyla, bu eserlerin yeniden basılma sebeplerini, ideolojik temellerini, sosyalistler ve Kemalistler için taşıdığı anlamları, AKP'nin kültürel hegemonyasına karşı sunduğu potansiyeli ele alıyoruz.

Yeniden Baskıların Sebepleri

Türkiye'nin Düzeni ve Kadro Hareketi'nin yeniden basılması, Türkiye'nin mevcut siyasal ve ekonomik krizlerine karşı alternatif bir düşünce arayışının ürünüdür. 2000'li yıllardan itibaren AKP'nin neoliberal politikaları, toplumsal eşitsizliklerin artması, dışa bağımlı ekonomik yapının derinleşmesi ve kültürel alanda muhafazakâr bir hegemonyanın yerleşmesi, entelektüel çevrelerde geçmişin devrimci ve anti-emperyalist düşüncelerine olan ilgiyi giderek artırmıştır. Avcıoğlu'nun Türkiye'nin Düzeni, Türkiye'nin tarihsel geri kalmışlığını ve kalkınma sorununu sınıfsal bir bakışla analiz ederken; Türkeş'in Kadro Hareketi, 1930'larda Kemalist devrimin ideolojik temellerini sosyalist bir çerçeveye yorumlama çabasını ortaya koymaktadır. Bu eserler sadece yazıldıkları dönem için değil günümüzün Türkiye'sinde de neoliberal ve muhafazakâr politikalara karşı tarihsel bir karşı duruşu temsil etme kuvvetine sahiptir.

Yeniden baskıların bir diğer sebebi ise genç kuşakların ve akademik çevrelerin, 1960'ların ve 1970'lerin Sol-Kemalist düşünce mirasına olan yoğun merakıdır. Özellikle sosyal medya ve bağımsız yayıncılık sayesinde bu eserler yeni nesillerle buluşmuş; tartışma platformları, seminerler ve yayınlar aracılığıyla popülerlik kazanmıştır. Ayrıca

2023'te Cumhuriyetin 100. yılı gibi sembolik bir dönüm noktası, cumhuriyet devrimi ve sınıflar üzerine çıkan farklı eserlerle birlikte Kemalist ve sosyalist düşüncenin yeniden değerlendirilmesine zemin hazırlamıştır.

İdeolojik Temeller: Kemalizm ve Sosyalizm Arasında Bir Sentez

Doğan Avcıoğlu Türkiye'nin Düzeni'nde, Kemalist devrimin anti-emperyalist ve bağımsızlıkçı ruhunu Marksist bir yöntemle yeniden yorumlamıştır. Avcıoğlu, Türkiye'nin geri kalmışlığını feodal üretim ilişkilerinin tasfiye edilememesi ve emperyalizme bağımlı bir ekonomik yapıya bağlamaktadır. Ona göre, Kemalist devrim, üstyapıda (laiklik, eğitim reformları) başarılı olsa da altyapıda (ekonomik bağımsızlık, toprak reformu) yarım kalmıştır. Bu nedenle sosyalizme yönelen bir "Milli Demokratik Devrim" önerir ve bu da Avcıoğlu'nun ideolojik temelini anti-emperyalist, devletçi ve halkçı bir sosyalizm anlayışına dayandığının işaretidir.

Mustafa Türkeş'in Kadro Hareketi ise, 1930'larda Kadro dergisi çevresinde şekillenen, Marksizmle Kemalist devrimi sentezlemeye çalışan bir düşünce hareketini incelemiştir. Kadrocular, kapitalizm ve sosyalizm dışında "üçüncü bir yol" arayışındaydı; devlet öncülüğünde sanayileşme ve feodal yapıların tasfiyesini savunuyorlardı.

Kadro Hareketi

jik sınırlarını analiz ederken Kadro'nun Kemalist devrimi sosyalist bir doğrultuda ilerletme çabasını da ortaya koymaya çalışmıştır. Her iki eserin ortak noktası, Türkiye'nin özgün koşullarına dayalı, Kemalizmin anti-emperyalist ve modernleşme hedeflerini sosyalist bir sınıf temelinde birleştirme çabasıdır.

Sosyalistler ve Kemalistler İçin Anlamı

Sosyalistler için Türkiye'nin Düzeni, sınıf temelli bir analiz sunarak kapitalizmin Türkiye'deki özgün biçimi olan komprador burjuvaziye ve iş birliği sermayeyi eleştirmiştir. Avcıoğlu'nun sosyalizm anlayışı, işçi sınıfının dışarıdan bilinçlendirilmesi gerektiğini ve Türkiye'de devrimin "zinde kuvvetler" öncülüğünde gerçekleşebileceğini öngörmektedir. Bu, sosyalist hareketler için ilham verici olsa da tartışmalı bir mirastır zira Avcıoğlu'nun orduya attığı rol, bazı sosyalistler tarafından eleştirilmektedir. Bununla birlikte onun anti-emperyalist ve kamucu yaklaşımı, sosyalistlerin günümüz neoliberal politikalarına karşı mücadelesinde güçlü bir referans noktası olduğunu da ifade edebiliriz.

Kemalistler için ise her iki eser, Kemalist devrimin yarım kalan veya bırakılan hedeflerini hatırlatır. Avcıoğlu'nun "Kemalizm-Sosyalizm" anlayışı, Kemalist devrimin kazanımlarını sosyalizme taşıma önerisiyle Kemalistler arasında radikal bir çizginin öncülüğünü taşır. Türkeş'in Kadro Hareketi, Kemalist devrimin erken dönemindeki entelektüel dinamizmi ve devletçi modernleşme arayışını yeniden gündeme getirerek Kemalistlere tarihsel bir duruşu hatırlatır.

AKP'nin Kültürel Hegemonyasına Karşı Anlamı

AKP'nin 2000'li yıllardan itibaren kurmaya çalıştığı kültürel hegemonya -her ne kadar farklı değer sistemlerine dayanıyor olsa da- pragmatik siyasi hedefleri etrafında neoliberalizmle muhafazakârlığı birleştiren bir model sunmuştur. AKP dönemi, özelleştirmeler, dini referanslı eğitim politikaları ve tarihsel anlatıların yeniden yazımı gibi kültürel hegemonya çalışmalarının sonucunda bu iki farklı değer sistemi birleşik olarak şekillenmiştir. Ancak AKP'nin yarattığı bu birleşim zaman içinde gelir eşitsizliği, kentleşme ve kültürel değişim gibi konularda gerilimlerin yaşanmasına da sebep olmuştur. Neoliberal ve muhafazakârlık politikalar, ideolojik farklılıklar ve toplumsal dinamikler nedeniyle de her zaman kırılğan bir yapıdadır. Bu

"Bu eserler laiklik, kamuculuk ve anti-emperyalizm gibi değerleri yeniden canlandırarak muhafazakâr hegemonyaya karşı bir karşı-hegemonya oluşturma kuvvetini güçlü bir temelde yaratmaktadır."

bakımdan Türkiye'nin Düzeni ve Kadro Hareketi, bu hegemonyaya karşı entelektüel bir direnç sunuyor. Avcıoğlu'nun eserinde vurgulanan "komprador burjuvazi" kavramı, AKP'nin sermaye gruplarıyla olan ilişkisini eleştirmek için güçlü bir araç olarak önümüze çıkarken; aynı şekilde Kadro Hareketi'nin devletçi ve anti-emperyalist duruşu, AKP'nin dışa bağımlı ekonomik politikalarına karşı alternatif bir yol sunar.

Bu eserler, AKP'nin kültürel hegemonyasına karşı "halk Kemalizmi" ve sosyalist bir direnişin teorik temellerini güçlendirme çabasını yansıtmaktadır. Zülâl Kalkandelen'in belirttiği gibi Avcıoğlu'nun cumhuriyetçiliği sosyalizmle buluşturan yaklaşımı, AKP'nin toplumu fethetme projesine karşı bir "teorik stepne" işlevi görebilir. Bu bağlamda her iki eser de laiklik, kamuculuk ve anti-emperyalizm gibi değerleri yeniden canlandırarak muhafazakâr hegemonyaya karşı bir karşı-hegemonya oluşturma kuvvetini güçlü bir temelde yaratmaktadır.

Özet

Türkiye'nin Düzeni ve Kadro Hareketi'nin yeniden basılması, Türkiye'nin tarihsel ve güncel sorunlarına dair derin bir entelektüel mirası yeniden canlandırmıştır. Bu eserler, anti-emperyalizm, kamuculuk ve laiklik gibi ilkeleri birleştirerek sosyalistler ve Kemalistler için ortak bir mücadele zeminini oluşturmada kaynak olabilir. AKP'nin kültürel hegemonyasına karşı, halkçı ve devrimci bir karşı-hegemonyanın teorik temellerini güçlendirir. Türkiye'nin ekonomik, toplumsal ve siyasal krizlerine yönelik önerdikleri çözümler günümüzde de geçerliliğini koruyan bir yol haritası sunar: bağımsız, eşitlikçi ve laik bir Türkiye için mücadele!

Avcıoğlu'nun "*Bu düzen, milletimizin değer yargılarını yansıtan bir düzen midir?*" sorusu hâlâ güncelliğini korumaktadır. Bu soruya yanıt aramak, yalnızca entelektüel bir çaba değil aynı zamanda Türkiye'nin geleceğini inşa etmek için bir toplumsal sorumluluktur. Bu eserler, bize hem geçmiş sorgulama cesareti hem de geleceği şekillendirme umudu veriyor.

YARINLAR İÇİN DİRENEKLER

Zaman, yaşananlar ve yaşanacak olanlar, bana şehirlerin ideolojileri olduğunu düşündürmeye başladı. Yaşadığımız şehirlerin; aynı gökyüzünün altında direnerek var olduğumuz, kendimizi aradığımız, kimi zaman dert ortağımız olan o gri havalar kimi zaman da bizleri mahveden o güzel havaların kişinin en temelde var oluşunda etkisi yadsınmaz. Devamındaysa okuduklarında, düşündüklerinde, düşüncelerinin ağırlığıyla kenara karaladıklarında, ağır gelmişse bir şeyler yuvarladığı küfürlerinde, sevdiklerinde ve sevmediklerinde, örgütlenerek var olduğu aşkında hülasa hayata ve insana dair her şeyde etkisi var yaşadığımız şehirlerin.

Ankara'da, Türkiye'nin kalbinde, sosyalist olmamak elde değil.

Zaman, yaşananlar ve yaşanacak olanlar, bireye gösterilenle yetinmemeyi öğretiyor. Mağaranın duvarına düşen görüntülerin "gerçek" olmadığını; daha başka, daha hayatla ve aydınlıkla iç içe o görüntüyü aratıyor. Mağaranın dışına çıkabilmeyi, "Hocam! O öyle olmaz işte!" diyebilmeyi öğretiyor.

Akışın içinde Ankara'yı unutmayalım. Bu koskoca şehirde leziz mi leziz yemeğin tadına doyamayanlar var. Bu memlekette cumhuriyetin desteklisi eğitim-öğretimi; "İnsan aklının sınırsız gelişimi ve insan hayal gücünün fıskırması düzlemi" , değersizleştirmeyi görevi haline getirenler var. İlim, bilim ve irfan yuvalarına kayyım atayıp üniversite ruhuna zarar verenler var. Kopmaz damarlarımızdan, bizleri çağdaş medeniyetler seviyesine çıkaracak, sanatı ve bilimi engellemeye çalışanlar var. Yargıya, yasamaya ve yürütmeye yapılan darbeye ve anayasa nöbetine ısrarla üç maymunu oynayanlar var.

... var, ... var, ... var.

Bitmez tükenmez üç nokta.

"Aslında düzen sarsılmıştı, hiçbir vidası tutmuyordu ve herkes düzeni arıyordu ve düzeni arayan kitaplar düzeni sallıyordu." (1) Bu emperyalist ve gayri milli soyguncu düzenin içinde "yarı sömürge" yahut sorunun özüne inerek tanımlamak gerekirse "yeni sömürge" hale getirilen Türkiye'de mağaranın dışında da bir görüntü olduğunun bilincinde olan "zinde gençlik" , aydın sınıf ve hayatı bir sincap misali yaşayanların sesi yükselişe geçmiş haldeydi. Hep bir ağızdan haykırıyoruz:

KURTULUŞ YOK TEK BAŞINA YA HEP BERABER YA HİÇBİRİMİZ.

Ancak "gerçekten" hep bir ağızdan haykırarak sorunları çözüme kavuşturacaktır. Toplumsal harekete başvurularak her yerde muhalefet edilmesi gerekir. Bunun için politik, ideolojik, toplumsal, sınıfsal mücadele bilhassa örgütlü mücadele gerekir.

Türkiye'yi bu "yarı sömürge"- "yeni sömürge" düzeninden sıyrılıp gelmekte olan özüne uygun "istiklal-i tam ve hakimiyet-i milliye" yani "tam bağımsızlık ve ulusal egemenlik" ilkelerine dayanan bir düzen için mücadele etmeliyiz. "Bu nüfusa nasıl iş sağlayacağız? İşsizliği nasıl durduracağız? Çocuklarımızı nasıl okutacağız? Büyükşehirlerin gecekonduları haline gelmesine nasıl son vereceğiz? Köylünün sömürülmesini nasıl durduracağız?.." Bu sorulara rasyonel cevaplar vererek mücadele etmeliyiz.

Bu mücadele evvela "emperyalizme karşı milletçe mücadeledir." Doğan Avcıoğlu'nun tanımlamasıyla 2. Kurtuluş Savaşımız, milli kurtuluş devrimimizdir. Bu devrime gidecek yolda milli kurtuluş cephesi aktif rol oynayacak; mücadelenin zinde ve aktif kalmasında üniversite gençliği, genç devrimci aydınlar, asker, sivil ve öğretmenler devrimin kilometre taşı konumundadır.

Bu yol, milli kurtuluş devrimimiz, ancak "milli devrimci" ve "milli demokratik" bir program kapsamında gerçekleşecek. Geline aşamada "milli cephe", "milli ekonomi", "milli demokrasi", "milli dış politika", "milli kültür" ... gibi kategorilere müracaat edilerek tamamlanacak bir yoldur. Bu yolun yapısının bütün kategorilerine çelişmelere düşmeksizin teşmil edince ister istemez sosyalist bir sistemden geçilir. "Sosyalizm, tek kelimeyle, sosyal adalet içinde hızlı kalkınma ise memleketimizi bugünkü çıkmazdan kurtaracak tek yoldur." Pekala Atatürk ilkelerini birbirine bağlı bir bütün halinde ele alınca ve bu ilkeleri toplum hayatının duvarına yansıtınca milli kurtuluş devriminin "yarı yolda bıraktırmış ve yolundan saptırılmış" ilkeleri mantiki ve zaruri neticesi sosyalizm ile tamamlanacaktır.

Esasında milli kurtuluş devrimimiz bu memlekette her bir ferden burası benim vatanım, bu benim devrimim, bu benim davam ve ben umutsuz durumlara rağmen umudumla varım,

En güzel, en gerçek şeyin yaşamak olduğunu bilmesine rağmen yüzünü bile görmediğim insanlar için kocaman gözlüklerin ve beyaz gömleğinle ölmeyi göze aldığında,

Diyelim ki dövüşülmeye değer şeyler için cepheleyiz, ilk hücumda yüzükoyun kapaklanıp ölmek de mümkünken hınçla, hürriyetin çıldırmasıyla merakıyla hayat mücadelesi vermeye varım,

Diyelim ki hapisteyiz daha seneler de var o demir kapının açılmasına yine dışarıyla beraber, insanlarla, hayvanlarla, kavgayla ve rüzgarla yaşanacak dediğinde, diyebildiğinde, mağara duvarına yansıyan ışığa boyun eğmeden aydınlık yarınlar için ışık olduğunda gerçekleşecek.

Ey Davamın Güzel İnsanları,
"Bu dünya soğuyacak, yıldızların arasında bir yıldız hem de en ufacıklarından, mavi kadifede bir yıldız zerresi yani, yani bu koskocaman dünyamız..."
 Ve
"Bugünlerden geriye bir yarına gidenler kalır, bir de yarınlar için direnenler."

Kaynakça
 Atılğan, Gökhan, 2020, Yön Devrim Hareketi: Kemalizm ile Marksizm Arasında Geleneksel Aydınlar.
 (1) Küçük, Yalçın, 2002, Şebeke.

Bir ölü var ruhumda

Eskiden etten kemiktendi o
 Derisini yüzerek başladı ise
 Sonra etini kemiğinden sıyırdı.
 Tam işi bitecekken bakır telleri doladı kemiklerine

K
 A
 B
 L
 O
 LAR

Geçirdi beynine

Daha hızlı, şarj kapasitesi yüksek bir makine o artık

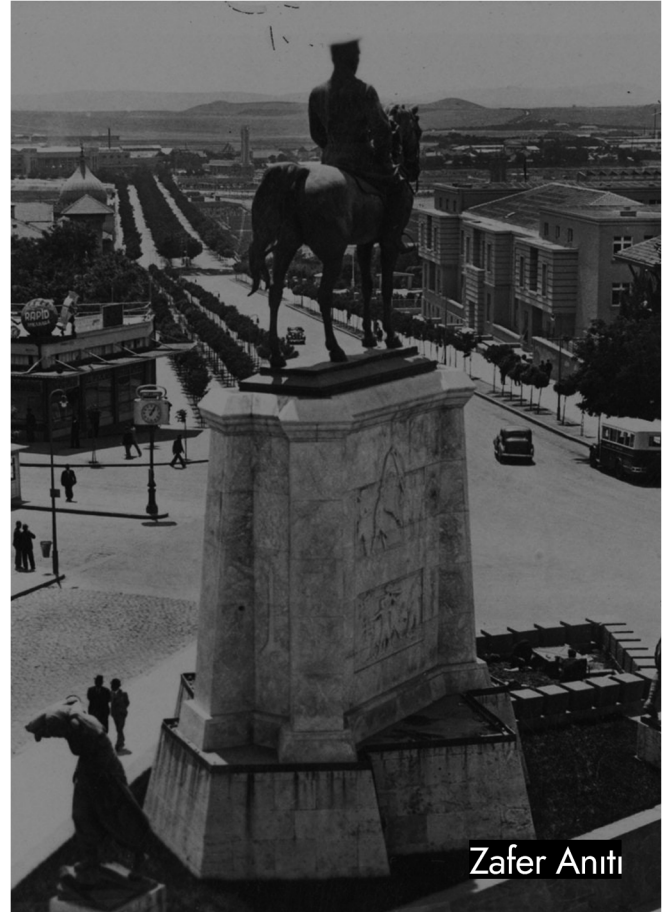
Tam da şirketlerin istediği gibi
 Hızlı, dinlenmeyen, zeki bir makine

N
 E.
 HAKKI var
 NE Tatili.

Zihni ve bedeni iflas edene kadar çalışır artık.
 Allah'tan korkmaz patrandan korkar.

BU Canlıya insan denir mi
 Ruhumdaki bu ölünün kalbi hiiiiç atmış mıdır?
 fiiçüv

Bir Ölü Var Ruhumda - Utku YILMAZ

Zafer Anıtı

NEYİ İSTEMEDİĞİNİ BİLMEK

Sosyalist Kültür, yayın yaşamına başlayalı 2 yıla yaklaşıyor. Varlığının dayandığı miras, yayın yaşamı boyunca kararlı ideolojik duruşu ve bugün de gösterdiği cesaret ile şimdiden akıllara kazınmaya başladı. *Sosyalist Kültür'ü yaşama geçirenin bir yaygın etkinliği ötesinde, toplumun "Yeni Bir Kültür" gereksinimi olduğu savı "Sosyalist Kültür" çalışmasının özünü oluşturuyor, görüşümdedir.*

Ülkemizin AKP iktidarı ile yaşadığı yıkım, 2017'den başlayarak "resmen" de yıkılan Cumhuriyet ve son aşamada "Mafya-Tarikat koalisyonu"yla iktidarın elde tutuluşunun sadece siyasal ve ekonomik sonuçları olmadı. Toplumsal yaşamın her noktası, karşı devrimin bozucu ve yıkıcı etkilerinden payını aldı. En büyük payı ise kültür yaşamımızın aldığı ileri sürülebilir.

Kültürün üstyapısal bir kurum olduğu, bundan dolayı da devrim ve karşı devrim süreçlerinde en son ele alındığı da belirtilebilir. AKP iktidarının borazanlarının 2018'de ilan ettiği "Siyasi hegemonyanız bitti, kültürel hegemonyanız da bitecek..." deyişiyle de dile getirilebilir.

Tüm bunların yanı sıra kültür yaşamımızın, başka deyişle düşün ve duygu dünyamızın, gündelik pratikleri kapsadığı, belirlediği, kendi sınırlarında süregelen yinelemeye soktuğunu da söyleyebiliriz. Bu yönüyle kültür, sadece üstyapısal bir kurum olarak oluşan değil; doğrudan yaşamın içinde somut pratiklerle biçimlenen ve böylece kendini var edip yaşamı kuşatarak kuran bir niteliğe sahiptir, diyebiliriz. Kültürün kurucu yönü, siyasal örgütlerce hedeflerine ulaşmada toplumsal tabanı yaratan bir işleve kavuşturulabilir. Bir başka deyişle, siyasal örgütler kültürün yaşamı kurmasından yararlanarak, toplumu dönüştürmeye kültürü dönüştürerek başlarlar. Bu ise büyük kuramsal savlar öne sürerek, akademik-entelektüel tartışmalar yürüterek değil; insanın her gün içli dışlı olduğu, karşı karşıya kaldığı iletişim, ilişki ve kurumlar üzerinden gerçekleşir. Örneğin, insanlar birbirini gördüklerinde "Merhaba" ya da "Günaydın" demek yerine "Selamünaleyküm" demek zorunda hissediyorlarsa (tersi için de geçerlidir), kültür dönüşmeye başlamış demektir. Kültürün kurucu yönünde "zorunda hissetme"nin siyasal bir içeriği vardır.

Siyasal iktidarların siyasal programı bağlamında kültürü dönüştürme çabaları, toplumun gündelik pratiklerinde söz sahibi olma kapısını aralar. Kültür, siyasal iktidarın istekleri doğrultusunda ne kadar dönüştürülürse siyasal hedeflere ulaşmak o kadar kolaylaşır. Moda deyimle "yaşam tarzına müdahale", iktidarı elinde tutanların kişiselliklerinin ötesinde topluma toptan sunulan bir başka "yaşam tarzı" olduğunu gösterir. Tam da burada, toplumun "Yeni Bir Kültür" gereksinimi olduğu savını öne sürmek, bugünün siyasal sorunlarıyla da kesişir.

Sosyalist Kültür'ü dillendirmek, "insanın kendisine yabancılaşmasının tarihin hiçbir döneminde olmadığı ölçüde derinleştiği günümüzde, kapitalist sömürünün insanda yarattığı yıkıma karşıt" (Bkz. Sosyalist Kültür, Sayı 1, s.3; s.4; s.8) yeni bir kültürü ideolojik olarak önerirken bugünün Türkiye'nin "Mafya-Tarikat koalisyonu"yla yönetilmesinin yol açtığı sorunlar karşısında da yeni bir kültürü siyasal olarak önerir. Bir başka deyişle "yarını kurma" iradesini de örtük olarak ortaya koyar. Sadece "dün-bugün" ilişkisini değil, "bugün-yarın" ilişkisini kurmayı da amaç edinir. **Bu bağlamıyla, Sosyalist Kültür'ün "Sosyalist-Kemalist Birliği" dosya yazı çağrısı da kendi özgün bağlamında kültürel bir çağrı olarak Türkiye devrimci mücadelesini "bugün için" yeniden okumayı, anlamayı, ders çıkarmayı ve yeni kültürün malzemesini bulmayı amaç edindiği kadar "yarın için" de siyasal bir çağrıdır.**

Antiemperyalist Ulusal Kurtuluş Savaşımızın Önderi, "Osmanoğullarının zorla Türk milletinin egemenlik ve saltanatına el koymasını" sonlandıran Devrimci Cumhuriyetimizin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün kültür hakkındaki şu özlü sözlerini, Cumhuriyet'in var ettiği yeni kültürden ne anladığını belirtmek adına sunuyorum:

"Türkiye Cumhuriyeti'nin temeli kültürdür.

Kültür okumak, anlamak, görebilmek, görebildiğinden anlam çıkarmak, uyanık davranmak, düşünmek, zekâyı eğitmektir. Yine insan enerjisiyle ve fakat doğanın ona ilgi gösterildikçe tükenmez yardımıyla, yükselen, genişleyen insan zekâsı, sınırsız kavrayış anlamında 'insanım' diyen bir özel

nitelik kazanır. İnsan, hareket ve faaliyetin, yani dinamizmin ifadesidir. Bu böyle olunca kültür, yukarıda işaret ettiğimiz insanlık niteliğinde insan olabilmek için bir temel unsurdur. İşte kültür kelimesini mastar şekline soktuğumuz zaman, doğanın insanlara verdiği yüksek nitelikleri kendi çocuklarına, torunlarına ve geleceğine vermesi demektir. Buraya kadar anlatmak istediğimiz, bugünkü Türkiye Cumhuriyeti çocukları kültürel insanlardır. Yani, hem kendileri kültür sahibidirler, hem de bu özelliği çevrelerine ve bütün Türk milletine yaymakta olduklarına inanmaktadır.”*

(Afetinan Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler; Türkiye İş Bankası Yayını, 1959, s. 261-262)

Yine Devrimci Önderimiz Atatürk “Kültür, insan toplumunun devlet hayatında, düşünce hayatında ve ekonomik hayatta yapabileceği şeylerin toplu sonucudur. Bir milletin medeniyeti dendiği zamanda, kültür namı altında saydığım, insan toplumunun devlet, düşünce ve ekonomik olarak üç nevi faaliyetinden başka bir şey düşünülemez” demektedir.

(Afetinan, Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler, Türkiye İş Bankası Yayını, 1959, s. 267)

Büyük Atatürk'ün en büyük eseri, bir başka deyişle karşılık bulan ve başarıyla sonuçlandığı siyasal çağrısı “Türkiye Cumhuriyeti” idir. Yer verdiğimiz sözlerinde de görüleceği üzere, insancıl nitelikler ve toplumsal etkinlikler bağlamında dile getirdiği bilimsel sayılabilecek görüşlerinde siyasal çağrısının temelini de kültür olarak ortaya koymuştur.

“Sosyalist-Kemalist Birliği” yazı çağrısına dönecek olursak, söz konusunu çağrı içeriğinin siyasal düzlemi de kültür üzerine inşa edilebilecektir. Daha açık dile getirmek gerekirse 150 yıllık Milli Demokratik Devrim geleneğimiz ve 100 yılı aşan Cumhuriyetimizin birikimi “Sosyalist-Kemalist Birliği” sayılabilecek örneklerle doludur. Siyasal ve örgütsel anlamda bakıldığında bu örnekler açıkça görülemez de kültürel anlamda bakıldığında sosyalist ve Kemalist düşünceler ile kadroların süregelen bir etkileşim içinde buldukları; Türkiye'nin tarihsel aşamasının zorunlu olarak onları (doğrultuları her ne kadar ayrı olsa da) çok kez kesiştirdiği görülebilir. 20 Aralık 1961'de yayına başlayan “Yön” haftalık gazetesinin 68 Kuşağı'nın düşünsel havzası olduğuna yönelik bir saptamaya hemen hemen herkes katılacaktır. Bugün gençliğin içinde azınlık ama etkili bir kesiminde dolaşan “Avcıoğlu” hayaleti de 68 kuşağının heyecanını anımsatmaktadır. Bir tarihsel benzeşim olarak, koşulların 68 kuşağını yetiştirmesi gibi 2000'liler kuşağı da 2 önemli farkla yetişmektedir. 68'liler ideolojik ve siyasal net taleplerini örgütlü olarak topluma sundular, 2000'liler kuşağının ezici çoğunluğunun ise net olmayan ideolojik ve siyasal talepleri topluma örgütsüz olarak sunuluyor. İdeolojik ve siyasal taleplerin belirsizliği, bir başka yönden de ideolojik geçişkenliği, ilk bakışta olumsuz gibi görünse de “Sosyalist-Kemalist Birliği” için bir olanak olarak değerlendirilebilir. Bu yüzden geçmişte düşülen “acelecilik” “acilcilik” yanlısına kapılmaksızın başta gençlik olmak üzere toplumdaki arayışa yanıt olarak “Sosyalist-Kemalist Birliği” sunulabilir.

Burada ayrıca vurgulamak gerekir, tarihsel “Sosyalist-Kemalist Birliği” olarak görülebi- lecek örnekler düşünsel ve duyumsal düzlemde kaldıklarında son derece verimli ürünler elde etmiş; iş ne zaman siyasal-örgütsel bir birlikteliğe gelse çeşitli marazlar doğmuştur. Bir başka bakış açısından ise “Sosyalist-Kemalist” sürtüşmelerinin nedeni siyasal-örgütsel hedef farklılığı, bir başka deyişle dar anlamda iktidar mücadelesi olmuştur denebilir. Akıldan çıkartmamak gerekir ki sosyalizm ve Kemalizm farklı düşünsel sistemler olup farklı ölçeklerde farklı temsilcilere sahiptir. Buna karşın, 19 Mart 2025 tarihinden itibaren başlayan “halk hareketi” olarak nitelenebilecek süreç sol/sosyalist örgütlerin CHP'nin görece öncülüğünü yaptığı eylemliliklerde boy göstermesi önemli bir dönüm noktasıdır. Bu yan yana gelişti tarihsel örneklerinden ayıran

Mustafa Kemal Atatürk

nokta (ki en yakın ve benzetilebilecek Gezi Direniş'i'dir ve etkileri günceldir) CHP'nin doğrudan sürecin içinde ve görece öncü olmasıdır. Ve belki de aktörlerden daha önemli olanı ise bu yan yana gelişin bilinçli, ideolojik, planlı bir biçimde değil halkın AKP iktidarına ve uygulamalarına karşı kitlesel tepkisinde gerçekleşmiş olmasıdır. Yani, neyi istendiğinin değil neyin istenmediğinin belirleyici olmasıdır...

Özetle, "Sosyalist Kemalist Birliği" bir siyasal strateji olarak çeşitli çevre ile sol/sosyalist partilerce son birkaç yıldır dile getirilmeye başlanmış olsa da siyasal açıdan nasıl sonuçlar getireceğine ya da olanaklı olup olmadığına yönelik yeterli veri ve olgu sahibi değiliz. Buna karşın, 12 Eylül sonrası neoliberal ekonomi politikalarına AKP'nin 23 yıllık yarenliği ile yaşanan toplumsal dönüşümde, "Mafya-Tarikat koalisyonu"nun Cumhuriyet'i yıkma aşaması toplumun kitlesel tepkisiyle karşılaştı, karşılaşmakta, karşılaşacak... Bir başka deyişle, önce düşlerini kaybeden toplum kesimleri elindekini de kaybedeceğine anladığında ayağa kalktı ve artık "gündelik yaşamlarında zorunda hissetmek" ve "belirli bir yaşam tarzının dayatılmasını" istemiyorlar.

Tam da şimdi, önce "okumak, anlamak, görebilmek, görebildiğinden anlam çıkarmak, uyanık davranmak, düşünmek, zekâyı eğitmek" anlamında sonra da "insan toplumunun devlet hayatında, düşünce hayatında ve ekonomik hayatta yapabileceği şeylerin toplu sonucu" olarak "Yeni Bir Kültür" müjdelemek, dün olduğu gibi bugün de sosyalist ve Kemalistlere düşüyor...

Yaşasın Tam Bağımsız ve Gerçekten Demokratik Türkiye!

Mart sabahlarında kurulan tezgahlarda,
Marulun yeşiliyle örtülür eksik maaşlar.
Tabelasız sokaklarda yürür ayaklar,
Kimse sormaz nereye gittiğini,
Yönünü bilmeyen, yolunu da kaybedemez çünkü.

Üç vardiya döner şehir sessizce.
Çarklar gıcırıyor, yağlar eksik,
Bir işçinin hayalleri kadar az,
Bir annenin sırtına yüklenen ekmek kadar ağır.

Mesai saatleri: ölüm sigortalanmaz.
Çünkü işçi maliyettir yalnızca,
Tabloda adı geçmez.
Sonra ölüm,
yalnızca bir sayı olmaktan çıkar bir günde.

Bir taş atar gibi sessizliğe,
Çıplak bir çocuk düşer gibi bültene.
Elleri ceplerinde, yırtık montunun içinde,
Kaleminden başka bir şey tutmamış elleri,
Şimdi demirler tanıyor.

Bütün alfabeler susuyor,
Kütüphanelerde raf aralarında
Kaybolur bir sayfası eksik ansiklopediler.

Beton duvarlara yaslanır adalet.
Herkes bilir fakat kitlidir ağızlar,
Çünkü susmak demek hayatta kalmak,
Çünkü konuşmak, sofradan eksilen bir tabak.

Bir yerlerde hâlâ yanıyor sokaklar.
Konuşmazlar artık eski kelimelerle,
Ve sen hâlâ soruyorsun:
Kim bıraktı göğe bu kadar yorgunluğu,
Neden bu kadar bitap düştü burası?
Çünkü ayakta yıllardır,
Ve üzerine oturanlar hep aynı koltukta,
Ve binen yük üzerine, hep aynı kuvvette.

Doğan günde umut,
Gecede öfke.
Sen çal, söyle sessizce
Bu düzen gözünü boyamadan önce.

Üç Vardiyada Susmak - Melek NAZ

YÜZYILIN ÇEYREĞİNDE KEMALİZM'İN YARINI

Emperyalistlere, onların topraklarımızdaki köhne idaresi saltanata ve yine işbirlikçilerin zihniyeti Tanzimat Batıcılığına karşı verilen savaşımın adıdır Kemalizm. Kemalizm; sömürülen ülkeler için "medeni devletler"e karşı bağımsızlığın umudu, sömüren ülkeler içinse "medeni devletler"e karşı aydınlanmanın korkusudur.

Batı, doğuya kendi orta çağını yaşatmak ister. Emperyalizm ya "maneviyat" tüccarlığıyla gelir ya da çeşitli hegemonya tipleriyle çünkü Batı doğuya daima "cehennem"i yaşatarak beslenir ve büyür.

İşte Kemalizm, aslında tüm bu emellere karşı direniş ve çözüm arayışları sonucunda adım adım belirginleşerek ve gerektiğinde bu çözüm arayışlardan da ayrılarak doğmuştur. İlerici düzlemde oluşan kuruluş felsefemiz aslında coğrafi ve tarihi süreçlerin birikiminin eseridir.

19. yüzyılın başından beri Osmanlı'da süregelen bir nevi "sosyo-ekonomik işgal" ve sonrasında siyaset kurumunun "resmen" ölümü; anti-emperyalist, tam bağımsızlıkçı ve emekçi kütlelere dayanan bir devrimi tetiklemiştir. Dolayısıyla Kemalist direnişin doğuşunu Osmanlı'nın çöküşünde ve İttihat-Terakki'nin fikri-idari dönemlerinde aramak yersiz olmayacaktır. Öncesinde 1908 Devrimi, emperyalizme karşı halk hareketlerinden bir askeri-bürokratik ayaklanmaya kadar gitmiş ve belli başlı üstyapı reformlarını gerçekleştirmiş olsa da yeterli olmamıştır.

Nihayetinde mevcut anti-emperyalist tepkiselliğin sürekliliğini korumak ve bundan bir kopuş yoluyla "bir adım daha ileri" gitmek gerekiyordu. Bu şekilde 1919 Hareketi, 1908'in başlattığı idealizmi "içinden koparak" ilerletmiştir.

1923'te Cumhuriyetin ilanı komprador burjuvaziye bir gözdağı olsa da sonrasında gerek İzmir İktisat Kongresi'nde "özel teşebbüsçülüğün" benimsenmesi gerek 1924 Anayasası'nda "bedeli peşin ödemededen hiçbir istimlakın yapılamayacağı hükmünün getirilmesi, toprak ağası ve mütegalibenin siyasi ve iktisadi nüfuzunu kırarak ve köylüyü gerçekten milletin efendisi yapacak ciddi bir toprak reformu yolunu tıkamıştı (Doğan Avcıoğlu, "Kaynağa Dönüş", YÖN, 47: 3.). Yine Avcıoğlu'na göre

Milli Mücadele dönemi işgal kuvvetleri ve sarayla işbirliği yapanlar 1924'te Ankara Palas'ı işgal etmişti ve bunun sonucu "halktan kopuk Bab-ı Ali Kadrosu" idareye hakim olmuştu.

Avcıoğlu'nun özetlediği durum aslında bir karşı-devrim tekelciliğinin miladı olmuştur. Bu tekelcilik de Kemalist dönemde Kemalizm'in içinden çıkarılmıştır. Ancak öncesinde 27 Mayıs ihtilali ile benimsenen burjuva demokrasisi 9 Mart ile kırılmamış, Türkiye Cumhuriyeti faşist cuntaların ve sözde demokratik ama aslında anti-demokratik sağ iktidarların kısılcacında mahsur kalmıştır.

Peki ya düzenini şüpheyle arayan Türkiye'de Kemalizm tasavvuru nasıl olmalıdır? Bir nevi Wsınıflar-üstü niteliği bulunan Kemalizm Hareketi'nin sosyalizme eklememesi yoluyla sınıfsal nitelik kazanması, Kemalizm'in doğasına aykırı değildir. Zira Kemalizm ilerici olduğu sürece Kemalizm'dir. Kemalizm'in yaşaması, onun sürekli devrim idealinde ilerici yerini edinmesi ile mümkün olur. Aksi takdirde kapitalist düzende Kemalizm üstyapıda bir süre ilerici, altyapıda gerici kalacaktır. Yeniden kurulacak bir Kemalizm iktidarınının iktisadi politikasını "Emekçiyi ezdirmeyelim ama sermayeyi de küstürmeyelim" şeklinde kurmak, sınıfsal gerçekliklerden ve keskinleşmelerden uzakta emekten ve emekçiden uzak değerlendirmek Kemalizm'e en büyük ihanettir.

Satılmış meclisten, satılmış medyadan ve satılmış bir cumhuriyetten medet uman kayıtsızlar karşımızdadır. Kentli(!) ağaların ülke ekonomisindeki hakimiyeti artık çok ciddi boyutlardadır ve bu sermaye çemberi gittikçe genişlemektedir. Kemalizm, "Türkiye, bu emperyalist çemberin dışında mı yoksa içinde mi kalacaktır?" sorusuna 21. yüzyılda en radikal yanıtı emekçi cumhuriyeti kurmak için vermeye mecburdur.

Bugün yine köhneleşmiş sermaye saltanatı, halka sefalet ücretini, vergide adaletsizliği reva görürken 21. yüzyılda Kemalizm kapitalist devletin kendini yenilemesine izin vermemelidir. Türkiye, anarşi ile otokrasinin arasında Avrupa Birliği ve NATO gibi terör oluşumlarına yem edilebilecek bir ülke değildir. Türkiye, kalkınma yerine günü kurtarma manevralarıyla savrulabilecek bir ülke değildir. Türkiye, idarecileri tarafından biçimsel eşitliğin bile çok görüldüğü bir ülke olmaya devam edemez. O vakit sistemin kalıntılarında toplumsal devrimi ve gerçek eşitliği aramak manasızdır. Bize bu nepotist tortularını yıkacak bir Kemalizm lazımdır.

Ulusal Düzeyde Ezilen Sınıfların Örgütlenmesi ve Düşmanları

Basit bir akıl yürütmeyle ulus; aynı coğrafyada yaşamış, dolayısıyla aynı kültürel birikim kodlarını taşıyan, aynı dili/dilleri konuşan ve benzer sistematikte düşünen, dertlenen, sevinen topluluktur. Buradaki aşamalar aslında ulus olabilmek için, bir kolektif ruhu oluşturabilmek için sıralı gerekliliklerdir. Dil ve düşüncenin kesişimlerine de dikkat çekmek gereklidir. Örneğin; büyük bir sermayedar ile bir fabrika işçisi "somutça" aynı dili konuşuyor olsa da "soyutça" aynı dili konuşmuyor yani aynı şeyleri düşünmüyor, aynı şeylere sevinmiyor veyahut üzülüyordur. Yine büyük bir sermayedarın çocuğu ile bir fabrika işçisinin çocuğu aynı isteklere "genellikle" sahip değillerdir. Birisi hangi model arabayı alacağını düşünürken birisi ise "ay sonunu getirebilecek miyim?" diye düşünür. Nihayetinde dar gelirlinin yani proletarya sınıfının çoğunlukta olması, ulusun da nerede olduğunu bizlere işaret eder. Ulus, ezilenlerin birliği olarak algılanmalıdır yani sayısal bir tabirle çoğunluğun birliği.

Uluslararası sermaye sınıfı ve onu oluşturan ulusal temsilcileri, ulusları "kötü amaçlarla" eritmeyi/sindirmeyi amaçladığı için ulustan değildir; ulus düşmanıdır. Emperyalizm; ulus kavramını

"etkisiz"leştirilen Atatürk yahut 'Anti-komünist' bir Atatürk imgesi güçlendirildi. Bu sayede 'Tutucu güçlerin' karşı tezi olan Kemalizm saf dışı bırakıldı."

devletlerin siyasi, sosyal ve ekonomik sistemlerinde hegemonya yaratarak kırmak ister. Kendi zenginlerini ve onların çıkarları için üretici işçi sınıfı arasında bir uçurum yaratır. Dolayısıyla sosyal sınıflar arasında uçurum oluşur. Bu da ulus tahayyülünün temelini dinamit döşer. Bu da yetmez, emperyalizm ulus birliğine karşı şüphesiz azınlık ve çoğunluk şovenistlerini kullanır. Birçok etniği barındıran Türkiye'de 'Türk şovenizmi' ile ulus kavramına uzak olanlar da mevcuttur. Bunlar, AB-D emperyalizminin Türkiye'nin üniter yapısına zarar vermek adına yerleştirdiği cihatçı gruplardan ziyade onların etniğini hedef alır. Aynısını Türkiye halkının içindeki etniklere de yaparlar. Kısacası Türkiye'de üst kimlik olarak değerlendirilen Türk ulusuna düşmanlık, emperyalizm uşaklığıdır.

Ulus aslında ezilenleri temsil eder ve bu sermaye ağı ulusları kendine bağımlı hale getirmeye çalışır. Ulusal kurtuluş mücadelesi de bu ideale karşıtlık üzerine kurulmalıdır ve buna etnikçilikle (sol-liberaller) yaklaşan her grup kurtuluşu istemektedir. Basitçe, ihanetin milliyeti yahut etnisitesi yoktur ancak kendi ulusuna ihanet edenin bedeli çoktur. Burjuva iktidarının hegemonyasına bilinçli biçimde alet olmuş herkes suçludur ve affedilemezdir. Kaçak sığınmacıların bilinçli ya da bilinçsiz (bilinçsiz yani sığınmacıların AB-D tarafından Türkiye'de tutularak Türkiye'nin ulusal yapısına zarar verme amacıdır. Bu şekilde sermaye bölüşümüne ön ayak olurlar) şekilde bu projelere alet olması kabul edilemez. Mültecilerin ya da kaçak göçmen krizinin iktisadi anlamda Türkiye'ye zararı da ortadadır. Bu zararın sebebi yine ABD emperyalizminin planlı oyunudur. Bu mültecilerin kaçtığı çalışmaktadır? Çalışan mültecilerin bazılarının kolayca zenginleşmesi ve Türk yurttaşların iş gücünü sömürmesi normal midir? Yahut diğer bir açıdan uluslararası sermaye, çalışan mültecileri ucuz iş gücüyle sömürmekte değil midir? Sonuca giden iki açı vardır ve ikisinin de aslında haklılık payları mevcuttur: Bu mülteciler ihtiyaçları dolayısıyla mı geldiler yoksa bir plan doğrultusunda mı getirildiler? İki sorunun da cevapları evettir. Ancak tekrar belirtmekte fayda vardır: Bunun ırkı, milliyeti yoktur.

Gerici Hegemonya Karşısında Kemalizm ve Sosyalizm

Kemalizm'in sınıfsal yorumunu "üçüncü sınıf" veya "küçük-burjuva"dan "proletarya"ya dönüştürmek (yahut harmanlamak) kısaca Kemalizm'e eklenmiş sosyalizm teorik olarak hata vermekte midir? Bunun cevabı aslında ilerici hegemonyaya karşı-hegemonyanın devlet organını 1980 sonrasında fiilen ve resmen işgal etmesidir. Dolayısıyla artık "muhafazakar"laştırılarak "etkisiz"leştirilen Atatürk yahut "Anti-komünist" bir Atatürk imgesi güçlendirildi. Bu sayede "Tutucu güçlerin" karşı tezi olan Kemalizm saf dışı bırakıldı. Sosyalistler ise hep "vatan hainliği" veya "teröristlik" ile itham edilmeye başlandı. Bu sayede aslında sağ hegemonyaya ciddi bir ilerici cephe oluşturan Kemalist Sosyalist cephe etkisizleştirildi.

Bugün bu eklenmeye yahut teorik altyapıya karşı çıkılmasının nedenleri iki tarafın da birbirini zıt görmesinden kaynaklıdır.

Şüphesiz ki sağcı hegemonyanın karşı hegemonyası Kemalizm'dir. Lakin bu Kemalizm, kapitalist gelişmesini topallayarak tamamlamış olan Türkiye'de daha hala işçi sınıfına dayanmayı reddeden, tamamen aracı sınıflarla (yahut zinde kuvvetler) arayanların Kemalizm'i değildir. Aracı sınıfların bu kadar proleterleştirildiği bir dönemde -komprador burjuvazinin hegemonyaya hakim olduğu- aynı tezlerde titremek şüphesiz gericiliktir.

Dolayısıyla sağcı hegemonyayı yıkmak, bugün için çok daha radikal çözümleri beraberinde getirmektedir. Piramidin en tepesindeki tutucu koalisyonu ve onun yıkılmaz görünen hegemonyasını "ilerici cephe" oluşturarak yıkmak şart gelir. Burada Kemalizm'in tutucu yahut bürokrasiye özgül yapısının getirdiği zararlar bizleri aydınlatmak zorundadır.

Emek düşmanı faşist oluşumlar gün geçtikçe türetilmekte yahut üretilmektedir. Bunlar görünüşte "vatanperver" görünürler. "Vatanı sevmekten başka bir şey yapmamaktadır"lar... Türk sağ bu şekilde basit formlarda çoğaltılmakta ve türetilmektedir. Siyaset sahnesinde de aynı şey gözlemlenebilir. Bu aşama belki de anti-komünizmin en radikal aşamalarındandır. Zira bürokraside, üniversitede, medyada ve daha birçok alanda tekelleşmiş, hegemonyasını sağlama almış (!) bir faşizm vardır. Hesaba katmadıkları ise gerçekliklerdir.

Sonuç olarak bu bizi yeniden İkinci Kurtuluş Savaşı'nı vermeye götürüyor. Fakat bu sefer sermayenin siyasi, sosyal ve ekonomik hegemonyası oldukça güçlü ve bir yere kadar yoğunlaşmayı engelleyebilecek düzeyde. Keza ilerici kalkışmaların deneyimlerden de gözlemleyerek örgütlü bir hareketin ne kadar önemli olduğunu anlamak zor değildir. Halk kitleleri, gerek gençlik örgütlenmeleriyle gerek kadın örgütlenmeleriyle, gerek ve en önemlisiyle kapitalizmin ayakları altında ezilirken insanlığı unutturulan işçi sınıfının örgütlenmesiyle aydınlık yarınlara hazırlanmalıdır. Bu hareketlerin çoğalması ve örgütlenmesi itici gücü yani karşı kültürel hegemonyayı güçlendirecek ve bu hegemonyayı Kemalizm'e ve muhtemel iktidar CHP'ye sol müdahale ile süreci iktidardan aşağıya getirecektir.

Sonuç: Türkiye'nin sorunları hala mezhepçilik yahut fırkacılık, uluslaşamamışlık gibi sorunlara emperyalizmin yeniden ülkemize girdiğini gözden kaçıramayız. Faşist iktidarların ve neo-liberal iktisadın toplumumuza biçtiği kayıtsızlık ve kalkınmazlık kefeni bir savaşım nedeni değilse neyi bekliyoruz? "Uygar" devletlerin tekrardan -ki Amerikan üsleri işgal unsurudur- topraklarımızı bilfiil işgal etmelerini mi bekliyoruz?

Çeyrek asırdan beri Türkiye'mizin üzerine çöken kara bulutlar, 1923'ün felsefesi ile Türkiye'nin bir an önce "sömürülen" olmaktan çıkmasıyla, ve "sömüren"lere karşı "sömürülenler" ile savaşmasıyla dağılır.

GELECEĞİ YENİDEN KURMAK: SOL VE KEMALİZM EL ELE VEREBİLİR Mİ?

Türkiye'nin siyasal tarihinde sosyalist ve Kemalist ideolojiler çoğu zaman birbirine zıt kamplarda gösterilmiştir. Oysa bu iki düşünce sisteminin keşiştiği hatta zaman zaman iç içe geçtiği önemli tarihsel anlar vardır. Bugün;yaşadığımız siyasal, toplumsal ve ekonomik krizler ışığında sosyalist-Kemalist birliğin mümkün olup olmadığını sorgulamak, geçmişini doğru okuyarak geleceğe dair yeni bir zemin oluşturmak için önemli bir fırsattır.

Kemalizm, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda belirleyici olan ideolojidir. Halkçılık, devletçilik ve laiklik gibi ilkeler, cumhuriyetin modernleşme eksenini oluşturmuştur. Bu yönüyle Kemalizm, özellikle 1930'lu yıllarda devlet eliyle sanayileşmeyi ve sınıfsal çatışmalara karşı bir tür "devlet sosyalizmi"ni savunmuştur. Ancak bu, özel mülkiyeti hedef almayan, sınıflar üstü bir perspektiften geliştirilen kontrollü bir kalkınma modelidir.

Sosyalizm ise sınıf temelli bir dönüşüm hedefler. Türkiye'de özellikle 1960'lı yıllarda Türkiye İşçi Partisi'nin yükselişiyle somutlaşan sosyalist hareket, hem emek-sermaye çelişkisine dikkat çekmiş hem de bağımsızlıkçı bir ekonomik model önermiştir. Bu anlamda, her iki ideolojinin de emperyalizme karşı duruşu ve halkçı yaklaşımları arasında benzerlikler vardır. Özellikle 1960 sonrasında şekillenen sosyalist hareketler, Kemalist devletin ekonomik kalkınma söylemine "sınıf" perspektifini kattı. Emperyalizme karşılıklı ortaklaşma vardı, ancak Kemalizmin sınıf farklılığını görmezden gelmesi veya görmemesi ve bürokratik yapısı, sosyalistlerin eleştirisine uğruyordu. Buna rağmen, Doğan Avcıoğlu ve Yön dergisi çevresi gibi bazı aydınlar bu iki ideolojiyi bir senteze ulaştırmaya çalıştı.

Bugünün Türkiye'si, yalnızca ideolojik değil, yapısal bir tıkanmışlık yaşıyor. Laiklik erozyona uğramış, adalet sistemi siyasallaşmış, eğitim piyasalaşmış durumda. Tüm bunlara karşı bir "karşı hegemonya" üretmek istiyorsak, sosyalistlerin emek ve adalet vurgusu ile Kemalistlerin cumhuriyetçi-devletçi refleksi bir araya gelmek zorundadır.

Ancak bu birlik, nostaljik bir sentez değil; ortak değerler etrafında şekillenen eleştirel bir

"Bugün Türkiye, yalnızca ideolojik değil, yapısal bir tıkanmışlık yaşıyor."

ittifak olmalıdır. Özellikle genç kuşaklar nezdinde sınıfsal adaletsizliklere karşı Kemalist simgelerle sosyalist taleplerin birleştiği bir dilin oluşmaya başladığını görmek mümkündür.

Bu birlikteliğin önündeki en büyük engel, tarihsel önyargılar ve kimliksel kutuplaşmalardır. 1970'li yıllarda yaşanan çatışmalar; sol içindeki Kemalizm karşıtlığını, Kemalistler içindeki "sol korkusunu" beslemiştir. Öte yandan devletin sol hareketlere karşı baskıcı tavrı da bu mesafenin korunmasına katkı sağlamıştır.

Bununla birlikte 21. yüzyılda artık bu iki ideolojinin ortak zemini güçlendirecek fırsatlar vardır. Laikliğin sistematik olarak aşındırılması, üniversitelerin çöküşü, gençlerin gelecek umudunun kalmaması gibi toplumsal krizler ortak bir mücadele zemini yaratmaktadır. Ayrıca emek mücadelesi, eğitim hakkı, kadın hakları gibi konular her iki ideolojinin de duyarlı olduğu alanlardır.

Tarih bize yalnızca çatışmayı değil iş birliğini de gösteriyor. 1961 Anayasası'nı hazırlayan kurucu ruhun arkasında hem Kemalist hem de solcu unsurlar vardı. 1970'lerin başında "Milli Demokratik Devrim" teziyle sosyalistler, ordu içindeki ilerici Kemalist subaylarla ortak bir devrim perspektifi geliştirme hayali kurdu. Bu denemeler başarısız oldu ama birlikte düşünme pratiği önemli bir miras bıraktı. 12 Eylül 1980 darbesi ise her iki ideolojiyi de hedef alarak ortak bir mağduriyet yaratmıştır. Bu dönem sonrası solun da Kemalistlerin de geri çekilmesi liberal muhafazakâr akımların güçlenmesine zemin hazırlamıştır.

Bugün artık mesele, kimliğe dayalı bir "biz-onlar" ayırımından çıkmaktır. Sosyalistler için cumhuriyet değerlerini sahiplenmek, Kemalistler için de sınıf temelli adalet anlayışına yaklaşmak bir zorunluluk halini aldı. Ortak bir siyasal zemin yaratmak, ne geçmişin hesaplaşmasıdır ne de geleceğin ütopyasıdır. Bu, bugünün Türkiye'sinde eşitlik, özgürlük ve laiklik temelinde yeniden buluşmanın adıdır.

“KEMALİZM-SOSYALİZM İTTİFAKI” ÖNERİSİNE YENİDEN BAKMAK

Türkiye siyasetinin egemen dinamikleri ideolojik kamplaşmaları her daim bir problem olarak görmüştür. İdeolojik kamplaşmalar bu bağlamda bir seçenek değil yalnızca mevcut düzeni bozmaya dönük “yıkıcı” ve “bölücü” faaliyetlerin planlandığı mecralardır. Eğer düzen siyasetinin dışında yeni bir vizyonla düşünmek istiyorsanız alternatif ittifak seçenekleri geliştirmek mecburiyetindedesiniz. Bu da düzen karşıtı ancak asgari ilkesel temelde yanaya durabileceğimiz öznelerle ortak mücadele biçimlerinin inşasını mecbur kılmaktadır. “Kemalist-Sosyalist İttifakı” meselesi de düzen karşıtı bir alternatif bağlamında ortaya çıkmıştır.

Bu kavramın ortaya çıkışında Milli Mücadele döneminde Ankara-Moskova ilişkilerinin önemli bir rolü bulunmaktadır. Başka bir ifadeyle “Kemalist-Sosyalist İttifakı” meselesinin ilk örneği olarak Atatürk ile Lenin arasındaki ilişkiler merkeze alınmaktadır. Türk-Sovyet ilişkilerindeki stratejik yakınlık Kemalizmin ve sosyalizmin ittifakı olarak ifade edilmektedir. Bu kavramın kullanımına 1990’lı yıllarda da devam edilmiştir. Ancak bir müddet sonra sağ-sol ikilemi reddedilmiş ve yerine milli-gayrimillî ayrımı kabul edilerek bu talebin rafa kaldırıldığı görülmüştür. Sosyalist solun Kemalizmle 1970’li yıllarda yükselen gerilimi ve sonrasında yaşanan gelişmeler Kemalistlerle solun arasında oldukça büyük bir yarığın açılmasına neden olmuştur.

12 Eylül’ün perçinlediği bu yarık, iki kavram arasında uzlaşmaz bir çelişki olduğuna dair bir önyargının ortaya çıkmasını da sağlamıştır. Kemalizmle sosyalizmin birbirinin antitezi olduğuna dair algı güçlenmiş, dar bir alanda sıkışan tarihsel veriler kanıt gösterilerek geçmişteki tüm işbirliği süreci reddedilerek düşmanlığa varan bir rekabetin kapıları açılmıştır. Bu süreçte de Kemalizmin sol olmadığı hatta gelecekte de olamayacağına dair bir post-Kemalist ezberin yaygın hale geldiğini de görmek mümkün olmuştur. 1990’lardan 2000’lere uzanan siyasal pratikteki problemler, tüm bu tarihsel sorunların üzerine yenilerini ekleyerek Kemalizmle sosyalizm arasındaki gerilimin daha da tırmanmasına hizmet etmiştir.

Bugünden bakıldığı zaman Kemalistler açısından iki farklı krizin ortaya çıktığını görüyoruz. Bunlardan ilki Kemalizmin sol bir gelenek içinde evrilerek bugünlere kadar geldiğini yeniden hatırlamakla ilgilidir. 1990’lı yılların sonuna ve 2000’lerin başına tanıklık edememiş genç nesil açısından bu konuda ciddi bir hafıza problemi olduğunu iddia edebiliriz. Öldürülen aydınların ismini zikretmekle sınırlı bir tarihsel savununun yeterli olmadığını Kemalizmle sosyalizm arasında özellikle de 1960-1980 arasında kurulan güçlü ilişkinin temellerini derinlikli bir şekilde öğrenmek ve buna özcü bir biçimde karşı çıkan güncel retoriğin tüm hatalı yanlarını düzeltmek mecburiyetindeyiz. Sol Kemalizmin tarihsel ve ideolojik temellerinin göden geçirilmesi, temel literatür bilgisinin geliştirilmesi ve bununla birlikte 60-80 dönemindeki ilişkinin bugüne nasıl uyarlanabileceğinin yollarının aranması gerekmektedir.

İkinci kriz güncel siyasetin analizinde hiçbir şekilde sınıfsallığa yer vermeyen, hem dünyayı hem Türkiye’yi anlamaya çalışırken yüzeysel bir milliyetçiliğin ötesine geçemeyen yalnızca güvenlik odaklı bir söyleme karşılık yeni bir söz söylemek mecburiyetindeyiz. Dünyanın güncel dinamiklerinin kaba ulusal ayrımlar üzerinden yürümediği örnekler yok sayılarak, neoliberal düzenin sınıfsal krizi derinleştirdiği örnekler yok sayılarak, milliyetçi duyguların istismar edilerek sağ popülizme kitle devşirildiği yok sayılarak, kapitalizmin dünya genelinde derinleştirdiği adaletsizlik ve yoksulluk yok

sayılarak ve bu bağlamda sermaye düzeninin dünya genelinde yarattığı tahribat yok sayılarak siyasal analiz yapmak tamamen anlamını yitirmiştir. Kapitalizmin krizlerini reddeden ve böylelikle sağ-sol ayrımını da reddeden yüzeysel retoriklerin Kemalizmin bugününe sağlayacağı hiçbir katkı bulunmamaktadır. Tam aksine tüm bunların Kemalizmi "millilik" adı altında giderek daha fazla sağcılaştıran bir yönü olduğuna da görmek gerekir. Halbuki 60-80 döneminin düzen karşıtı sol milliyetçiliği çok daha sağlıklı ve güçlü bir "milli" duruş örneği olarak tarihteki yerini almıştır.

Tüm bunların yapılması ile ancak "Kemalizm-Sosyalizm İttifakı" meselesine dair sağlıklı bir söz söylemek mümkün olacaktır. Öte yandan sol Kemalist temelde yapılacak bir güncelleme bu ittifakın ideolojiler temelinde değil özneler temelinde yeniden kurgulanmasını da beraberinde getirecektir. Başka bir ifadeyle Kemalizmin yüzünü sosyalizme dönmesi dolayısıyla Türkiye'de sosyalizm hedefinin temsilcilerinden biri haline gelmesi iki farklı ideoloji arasındaki bir ittifakı değil sosyalizm içindeki farklı yorumlar arasındaki bir diyaloga

daha çok vurgu yapacaktır. Çünkü "Kemalizm-Sosyalizm İttifakı" ifadesi birbiri ile hiçbir kesişim kümesi olmayan iki farklı ideoloji arasındaki bir diyaloga işaret etmektedir. Bu Cumhuriyetin inşası süreci için bir anlam ifade edebilir. Öte yandan 1960 sonrasında ayakları Kemalizme basan bir "Türk sosyalizmi" düşüncesinin yükselişi iki kavram arasındaki mesafenin daralmasını da sağlamıştır. Kemalizmin bu yorumunun son tahlilde bir sosyalizm idealine sahip olması ise bizi şu noktaya getirmektedir: bu diyalog iki farklı ideoloji arasında değil sosyalizm temelindeki farklı yorumlar arasında bir diyalog olarak dönüşmüştür.

Özetle, bugüne dair bir ittifak tartışması ancak ve ancak sosyalizm çatısı altında yapılabilir. Buna karşılık hiçbir şekilde altı doldurulmamış ve sonunda soluğu güncel sağın içinde alan hezeyanların "özgün" olma hırsı nedeniyle hiçbir ittifak ilişkisine dahil olmadan "steril" bir inzivada etkisizleşmeye doğru evrildiğini, ittifak adı altında yalnızca kendi içindeki farklı isimleri yanyana getiren bir homojenliği temsil etmekten öte hiçbir etkisi olmayacağını görmemiz kaçınılmazdır.

İsmet İnönü Moskova'da | 1932

BİR DÜŞÜNME İMKANI OLARAK POST-POST KEMALİZM

**“...merak
bir devrimcinin hazırlığıdır”
-İsmet ÖZEL.**

**Yeni bir düşünme imkânı olarak Post-Post
Kemalist dönem**

Şunu belirtmek gerekir ki bu yazı tarihi bilgiler veren, öğreten bir yazı değil. Bu nedenle bolca tarihsel atlamalar, kısaltmalarla dolu. Düşünen ve bir parça tahrik edebilen bir yazı yazabilmenin temel yolu ana yoldan değil, patikalardan geçiyor. Henüz başında bunu söylemek bir namus meselesi olduğundan söylemek ve böylece önyargılardan arınmak istedim.

Hız. İsa Olma Mecburiyeti

Türk sinemasında ‘mülkiyet’ meselesini kafaya takmış yönetmenlerin başında gelen Metin Erksan nüktedan bir sanatçıydı. Bir şey anlatırken her şeyi kendi ile başlatan insanlara, *“Ya çocuğum sen Hz. İsa mısın?”* diye takılırmış. Yazıya başlarken aklıma geldi, ne zaman Kemalizm konuşacak olsam konuya hep kendi Kemalizm tanımıyla başlamak zorunda hissediyorum. Kemalizm kurucu bir kavram. Öyle ki; hem bir partinin resmi ideolojisi, hem anayasaya girmiş ilkelerin sahibi hem cumhuriyet dönemi ideolojilerinin üzerinde doğal olarak hegemonya sahibi... Böyle olunca ‘ama hangi Kemalizm?’ sorusu hayati bir önem taşıyor. Kemalizmin üstünde tarihin yükü var. Böyle olunca Kemalizm/Sosyalizm tartışması yürütebilmek için önce Kemalizm üzerine düşünmenin gerekliliğini vurgulamak önemli. Ben Kemalizm tartışmak için çok önemli bir tarihi fırsatın içinde olduğumuzu düşünüyorum.

Kurucu Metinlerin Önemi

Bazı metinler kurucu olmaya adaydır. Kurucu metinlerin bana göre üç temel özelliği vardır. Konunun tarihsel bağlamını vurucu bir şekilde ve nedenselliği es geçmeden özetleyebilmesi; tartıştığı her neyse sentezleyebilmesi ve sonuncu olarak da bir miktar cesaret taşımasıdır. İlk iki madde belki konuya derinlemesine bir bilgi sahibi olmakla aşılabilir. Lakin sonuncusu cesaret olarak görünse de bir miktar ‘sezin’, ‘ihtimal’ ve ‘iddia’ barındırmadan vuruculuğa erişemez. Kurucu metinler kendisine atıf yapmak zorunluluğu doğurur, ondan bahsetmeden bir dönemi özetlemek zordur ama

onu kullanınca kolaylaşır. Bu metinler ‘doğru ya da yanlış’ olma zorunluluğu taşımaz, yeni bir paradigmaya işaret ettiği ölçüde önemini korur. İlker Aytürk hocanın Kasım 2015’te Birikim’de yayınladığı ve etkisi gün geçtikçe çoğalan *“Post-Post Kemalizm: Yeni bir paradigmayı beklerken”* isimli ‘kurucu metin’ olmaya adaydır. Makale yıllar içinde derleme bir kitaba da dönüştü, 2023 yılında İlker Aytürk ve Berk Esen İletişim Yayınları’ndan *“Post-Post Kemalizm, Türkiye Çalışmalarında Yeni Arayışlar”* başlığıyla yayınlandı. Bu metni önemsiyorum çünkü Kemalizm/Sosyalizm tartışması adına da çok önemli tespit, teşhis ve açılımlar barındırıyor. Az önce bahsettiğim üzere ‘ama hangi Kemalizm?’ sorusunun cevabının üzerinde korkunç bir tarihsel yük var. Özellikle 1980 sonrası bu yük Kemalizmin ‘sadece’ aleyhine olacak şekilde adeta bir akademik yargı kararı gibi ‘mühürlenip’ kapatılmıştı fakat Türkiye, 80 sonrası ortaya atılan akademik ve entelektüel iddiaların bir bir sıranıp açığa kavuştuğu yere dönüştü. Aytürk ise Türkiye’ye dair bir neden değil, sonucun peşine düşüp olayı açıklığa kavuşturdu.

1980 Öncesi ve Sonrası Türk Düşünce Hayatı

Türkiye’nin kuruluş döneminden 1980 yılına kadar temel meselesi Batı karşısında ‘geri kalmışlığı’ aşmak, modernleşmek ve kalkınmaktı. Temel sorular ve doğal olarak yanıtlar da buna yönelikti. Bunun için 80 öncesi Türk düşünce hayatındaki metinler pasif değil aktiftir. Mikro meselelerle değil makro meselelerle uğraşılır. Büyük anlatıların geçerli olduğu, aydın cesaretinin çok yüksek olduğu bir dönemdir bu. Sadece ‘düzen’ başlıklı kitapları hatırlatmak dahi yeterlidir. 1960 ve 70’lerde ‘düzen’ başlıklı kaç kitap çıktı? Doğan Avcıoğlu’nun Türkiye’nin Düzeni, İdris Küçükömer’in Düzenin Yabancılaşması, İsmail Beşikçi’nin Doğu Anadolu’nun Düzeni, Bülent Ecevit’in Düzen Değişmelidir’i, Mustafa Akdağ’ın Türk Halkının Dirlik ve Düzen Kavgası en iyi örneklerden. 1980 darbesi sonrası ise ilkinden önemsiz olmayan başka sorular ortaya çıktı. Türkiye neden demokratikleşemiyor? Türkiye’de nasıl daha demokratik bir yer haline gelebilir? Gibi sorular hem akademik camiada hem de Türk düşünce hayatında tam merkeze oturdu. Sorular daha mikro meselelere odaklanıyordu lakin önemsiz değildi.

Yanlışlanan Tezler

Aytürk hocanın çalışması 80 sonrası metinlerin belirli bir örüntü, ortak bir sorunsal ve cevaplar taşıdığını iddia ediyor. Bu metinler Türkiye demokrasisinin bir türlü istenen seviyeye gelmemesinin kaynağını 1908 ile 1945 arasında arıyor. Doğal olarak da en büyük suçluyu 'Kemalizm' olarak ilan ediyorlar. Aytürk 80 sonrası Türk akademisine ve düşünce hayatına damga vuran döneme Post-Kemalizm ismini verirken, dönemi şöyle eleştiriyor, *"Post-Kemalizm Türkiye'nin bitmeyen vesayet problemine konulmuş yanlış bir teşhistir, hem de işinin ehli, çok önemli mütehasıslar tarafından konsültasyonla konulmuş bir yanlış teşhis"* ve sonra şöyle ekliyor, *"post-Kemalizm çok haklı şikayetlerin sonucunda ve haklı bir mücadelenin düşüncesi olarak doğmuştur"*. Türkiye demokrasisine dair yapılan şikayetlerin haklılığını hiç tartışmaya gerek yok, bu aşikâr bir gerçek. Lakin yazılan reçetenin yükü tümüyle Kemalizmin boynuna asılmamalı. Aytürk Post-Kemalist olarak adlandırdığı isimlerin başında Mete Tunçay, Erik Jan Zürcher, Şerif Mardin, Nilüfer Göle, Büşra Ersanlı-Behar, Taha Parla, Levent Köker gibi isimler geliyor. Hepsinin ortalama bakışı Türkiye demokrasisinin gelişmemesinin nedenini, sorunların tek kaynağını 'kurucu-Kemalist' dönemde aramalarıydı. Bu akademik ittifak, ortalama 20-30 yıllık bir dönemde, belirli tarih aralıkları ve olaylar nedeniyle bir siyasi ittifaka da enerji vermişti. Bu siyasi ittifak Sol liberaller, Kürt muhalefeti ve İslamcılardı. Üç akımın da temel sorunu kurucu dönemle, kurucu kodlardaydı. Aşırı basitleştirirsek, Post-Kemalistler tüm sorunu kaynağında tespit ettikten sonra, merkezde yer alan bürokratik bir vesayete dönüşmüş Kemalistleri sorun olarak gördükten sonra bir reçete öneriyorlardı. Aytürk şöyle söylüyor, *"Fakat post-Kemalist hareketin, bu teşhis üzerine inşa ettiği bir de tedavi önerisi, hatta kurtuluş reçetesi vardı. Kemalist elitlerin sistem dışına ittiği iki büyük mağdur kitle, bir yanda muhafazakâr Müslümanlar diğer yanda ise Kürt halkı, demokratik haklarını kullanarak sıkıştırıldıkları çevreden merkeze yürüyecek, Kemalist vesayet sistemini adım adım geriletecekler ve bu sürecin sonunda gerçekten katılımcı, demokratik, insan haklarına, çok-kültürlülüğe saygıda dünya standartlarında yeni bir Türkiye Cumhuriyeti kurulacaktı."* Hepimizin malumu bu iddiaları hep birlikte deneyimledik fakat Türkiye iddia edildiği üzere temelleri sorgulanarak daha demokratik bir yer olmayı bırakın, çok partili hayat içinde en 'anti demokratik', hatta neredeyse 'tam

otoriter' bir rejim haline geldi. Halbuki Kemalist rejimin güvencesi olarak görülen TSK ve Anayasa Mahkemesi gibi kurumlar mağlup edildi, zayıflatıldı hem de 'çevrede' kalan İslamcılar merkeze yürüdü... Sonuç? Ortada Kemalist vesayeti aratan bir görüntü var...

Arayışlar Dönemi

Bu 80 sonrası Post-Kemalist eleştirilerin hepsinin çöpe gitmesi gerektiği anlamına gelmiyor. Çöpe gidecek olan tek şey 'reçete'. Sol liberallerin akademide, Kürt muhalefetinin ve İslamcıların da siyasette söyledikleri her şeyin neredeyse tam tersini yaşadık. Artık Post-Kemalizm paradigması Türkiye'yi anlamak için pek bir şey söyleyemiyor, buna mecali yok. Tekrar ve ezberden başka bir şey söyleme şansı da yok. Aytürk önümüzdeki dönemi Post-Post Kemalizm olarak tanımlarken bunun henüz bir paradigma olmadığını fakat bir 'arayışlar' dönemine girdiğimizi işaret ediyor.

Bana kalırsa bugün önümüzdeki dönemi değerli kılan şeylerin başında Kemalizm tartışmalarında dikotomik bakışın yıkılması geliyor. Mahkûm edenlere karşı savunulan Kemalizm, düşünen değil sadece apoloji metinler üretti. Kemalizm-Sosyalizm ilişkisine dair bir arayış olacaksa Post-Post Kemalist dönemde kurucu döneme tekrardan başka bir gözle bakmak şart. Zira Kemalizmin sınırlarını tespit onun sosyalizmle ilişkisini de yeniden kurmak için hayati öneme sahip.

Post-Post-Kemalizm Türkiye Çalışmalarında Yeni Arayışlar

DERLEYENLER
İLKER AYTÜRK, BERK ESEN

ÇİZGİLERİ ARASINDA DEVRİM: PERSEPOLİS

Bir Çizgi Romanın Ardına Bakmak

Persepolis yalnızca bir çizgi roman ya da animasyon film değil, bir kadının çocukluk travmasından, kültürel kimliğine, sınıf bilincinden politik uyanışına uzanan hem kişisel hem kolektif bir anlatının taşıyıcısıdır. Marjane Satrapi'nin kaleme aldığı bu otobiyografik eser, 1979 İran Devrimi'nin gölgesinde büyüyen bir kız çocuğunun gözünden, devrimin vaat ettikleriyle yarattığı baskıcı rejim arasındaki derin çelişkiyi anlatır.

2007 yılında Satrapi'nin kendi senaryosunu Vincent Paronnaud ile birlikte yönettiği aynı isimli animasyon film, Cannes Film Festivali'nde Jüri Özel Ödülü kazanarak uluslararası alanda görünür olmuş; Batı'nın İran'a dair oryantalist ve indirgemeci bakış açısına karşı içeriden, kadın merkezli bir sesin nasıl yankılanabileceğini göstermiştir.

Bu film, çizgi romanın görsel dilini animasyonla destekleyen ve evrenselleştiren bir yeniden anlatıdır. Persepolis'in animasyon olması, anlatımın kişisel hafızaya dayandığını vurgularken, çizgisel dünya duygusal bağ kurmayı kolaylaştırır.

Siyah-beyaz tercih, sınıf eşitsizliğini, baskıcı ahlakı ve özellikle kadın bedenine yönelen denetimi sert çizgilerle görünür kılar. Renklerin yokluğu yalnızca estetik bir seçim değil, **sistemin yarattığı baskıya karşı görsel direniştir.**

Satrapi'nin hikayesi, sadece onun değil, İran'daki binlerce kadının, çocuğun ve muhalifin ortak belleğinden izler taşır. Bu yüzden anlatımın bireyselliği, aynı zamanda kolektif bir hafızanın da kapılarını aralar.

Bu yazıda, Persepolis'i hem feminist hem de sosyalist bir mercekte ele alacağım. Çünkü bu anlatı yalnızca kişisel bir hikaye değil; toplumsal sorgulamanın, sistemsel çöküşün, devletin kadın bedeni üzerindeki denetiminin, çocuk yaşta politikayla tanışmak zorunda kalanların ve kimliğine sahip çıkmaya çalışanların

Satrapi'nin yaşadıkları, hepimizin bir yerden tanıdığı şeyler.

Beden, İtaat, İsyan

İran'daki rejim, kadın bedenini kamusal düzenin himayesine sokarak, kadın bedeni üzerinden ideolojik bir düzen kurar. Satrapi'nin bedeni, bu düzenle hesaplaşma sahasına dönüşür. Simone de Beauvoir'ın "*Kadın doğulmaz, kadın olunur*" sözü, burada çarpıcı biçimde anlam kazanır; çünkü Satrapi, ne doğuştan bir kadın kimliğine sahiptir ne de bu kimliğe sistemin dayattığı şekilde sahip olmayı kabul eder.

Satrapi'nin çocukluk yıllarında eğitim sistemi, rejiminin ideolojik aygıtına dönüşür. Şah'ın tanrı tarafından seçilmesi gibi dogmatik anlatılar çocuklara ezberletilir ve sorgulamanın yerini itaat alır. Althusser'in tanımıyla da okul, artık devletin ideolojik aygıtı olarak bireyi egemen ideolojiyi benimsemeye zorlayan bir alan olur. Satrapi'nin sorgulayan aklı, bu düzene sığmaz.

Burada eğitim, iktidarın yeniden üretildiği alandır. Şah döneminde çocuklara, hükümdarın tanrı tarafından seçildiği ve başörtüsüz kadınların günaha teşvik ettiği anlatılırken; devrim sonrasında bu kutsallık yalnızca başka bir ideolojik kalıba sokulur. Sorgulamanın yerini dogmalar alır. Propaganda, eğitim kisvesiyle çocuklara işlenir. Bu sistemin dışına çıkabilen çok azdır.

Satrapı'nın henüz on yaşındayken, okullara başörtüsü takma zorunluluğu getirilmesi ve başörtüsüyle ilk karşılaşması, bu çatışmanın başlangıcıdır. " Türban takmaya istekli değildik. Bunun en önemli sebebi neden takmamız gerektiğini bilmiyor olmamızdı" dediğinde, çocuk bir zihniyetle fark ettiği şey, toplumsal cinsiyetin nasıl dışsal müdahalelerle kurulduğudur. Özne olmadan önce bedene müdahale etmek, bireyi değil itaatkâr bir siluet oluşturur. Satrapı bu silueti dağıtır.

Judith Butler'ın, *toplumsal cinsiyet performatif bir eylemdir* düşüncesi, Satrapı'nın deneyimleriyle anlam kazanır. Başörtüsü, burada yalnızca bir dini sembol değil, kadın bedenini kontrol etme arzusunun somut bir örneğidir. Bu kontrol yalnızca bedene değil, bakışa, sese, hareketlere ve daha fazlasına uzanır.

Bu süreçte en güçlü rehberlerinden biri, anneannesidir. Fiziksel bir karakterin ötesinde, anneanne, nesiller arası bir kadın bilgisinin taşıyıcısı, *matriyarkal* bir direnişin simgesidir. Satrapı'nın kadınlık deneyimi sadece toplumsal baskılarla değil, aynı zamanda nesilden nesile kadınlar arası aktarımla da şekillenir.

Bu bağlamda Satrapı'nın kadın kimliği, devletin şekillendirmek istediği bir kalıp değil, onun kırarak yeniden kurduğu bir varoluş biçimidir. Başörtüsünü reddedişi bir inanç karşıtlığı değil, kendi bedenine dair söz söyleme hakkını geri alışıdır.

Evde Başlayan Devrim: Aile, Bellek ve Direniş

Satrapı'nın politik hafızası, ailesinin duvarları içinde filizlenmeye başlar. Annesi, babası ve özellikle amcası Anuş, onun çocuk dünyasında sadece sevdiği figürler değil, aynı zamanda bir ideolojinin taşıyıcılarıdır. Bu ev, ona yalnızca bir sığınak değil, sınıf mücadelesini, direnişi ve eşitliği öğreten bir okuldur. Anuş'un sürgünle, mahkumlukla ve direnmeyle biçimlenen hayatı, Satrapı'nın sistemin adil olmayan doğasını erken yaşta anlatır. Anuş'un şu sözleri, sistemin çıplak gerçeğini gözler önüne sürer: Halkın yarısının cahil olduğu bir ülkede, onları Marx'ın etrafında toplayamazsın. Onları bir araya getirecek tek şey, milliyetçilik kavramı ve din ahlakı olur.

Bu cümle, dinin ve ulusun nasıl hegemonik aygıtlara dönüştüğünü, sınıf bilinciyle değil, inançla ve aidiyetle yönetilen bir toplumun faşizme nasıl evrilebileceğini açığa çıkarır.

Satrapı, empati yeteneği yüksek bir çocuktur. Empati, bu hikayede ideolojik konumlanmadan çok daha fazlasıdır, bir insanlık meselesidir.

Ve bu noktada, Satrapı'nın dünyası ve kendi dünyamız arasında bir bağ kurulur: Genellikle baskıya karşı duran, işkenceyi ve ölümleri empatiyle kavrayan insanlar, toplumun kenarında, sosyalist bilinçle büyüyen azınlıkta kalırlar.

Faşizm, yalnızca baskıyla değil, kültürlülikle, korkuyla ve empati yoksunluğuyla beslenir.

Ve belki de bu yüzden, diktatörlükler en çok empati kurabilenleri hedef alır. Çünkü onlar halkı soyut bir kitle değil, acı çeken, ezilen bireyler olarak görebilirler. İşkence, infaz, baskı ve sansür; yalnızca muhalefeti değil, hayal gücünü ve vicdanı da susturmak için vardır. Empati, yalnızca bir duygu değil, politik bir duruştur.

Bir Ülkenin Aynasında İki Yüz

İran Devrimi, yalnızca bir rejimin dönüşümünü değil, aynı zamanda sınıf yapısının sarsıcı bir şekilde yeniden inşa edilmesini de beraberinde getirdi. Satrapi'nin çocukluğunun geçtiği evde kitaplar, entelektüel sohbetler, politik bilinç ve ayrıcalıklı bir yaşam varken, devrim bu konforlu yapıyı hedef aldı. Satrapi'nin ailesi, devrimi destekleyen fakat onunla beraber düşen orta sınıf entelektüellerden. Bir yanda baskıcı rejime karşı ses çıkaran ama belirli imtiyazlara sahip olanlar, diğer yanda ise yaşamın temel ihtiyaçlarına erişemeyen ve devrimin yükünü bedeninde taşıyan halk var. Devrim herkes içindi ama bedelini en çok yoksullar ödedi.

Foucault'nun dediği gibi, *iktidar yalnızca baskıyla değil, rızayla da hükmeder*. Yeni rejim bunu en çok kadınlar ve alt sınıf üzerinden yaptı. Yeni yasalarla ve sansürlerle zihinleri, başörtüsü gibi kılık-kıyafet zorunluluklarıyla da bedenleri kontrol etti. Marx'ın "varlık, bilinci belirler" sözü, Satrapi'nin hikayesinde vücut bulur. Çünkü o, hem kendi evinin içindeki özgürlüğü hem de sokakta hüküm süren korkuyu aynı anda yaşar. Bir evin içindeki kitaplıkla, dışarıdaki duvar yazıları arasında sıkışan bir çocuktur. Satrapi'nin hikayesinde, varlığına hükmeden devlet, ona neyi düşüneceğini, neyi hissedeceğini ve neleri yapıp yapmaması gerektiğini emreder. Satrapi, hem kendi evinin içindeki özgürlükle hem de dışarıdaki baskıyla baş etmeye çalışır. Bu çelişki, yalnızca onun değil, tüm ülkenin portresidir.

Satrapi'nin Avrupa'ya gitme imkanı, ayrıcalığın en sessiz ama en belirleyici biçimidir. O imkan, kalmaktan başka şansı olmayan kesimin trajedisini görünür kılar. Gitmek onun için özgürlüğün kapısını aralar; ama kalmak, baskının gerçek yüzüyle baş başa kalmaktır. Entelijansyanın bu ikilemdeki yeri, hem suçluluk hem de güçsüzlük üretir. Devrim, onlar için ideallerin çöküşüdür, halk içinse hayatta kalma mücadelesidir. İran'da devrim, bazıları için sonsuz bir tutsaklığa dönüşür.

Satrapi'nin çizgileri bize şunu hatırlatır: bazen bir halkı anlamak için onların çığlığını değil, susturulmuşluğunu duymak gerekir.

Kimlik, Yabancılaşma, İçsel Sürgün

Satrapi'nin Avrupa'daki yılları, bir özgürlük anlatısından ziyade, bir yabancılaşma hikayesidir. Devrimin baskısından kaçıp Batı'ya sığınmak, onu özgürleştirmektense, başka bir yalnızlığa savurur. Batı'nın çokkültürlülük iddiası çoğu zaman havada kalır. Oryantalist bakış, onu egzotik bir figür ya da politik bir sembol olarak görür, ama birey olarak anlamaz. Batı'nın Doğu'ya bakışı onu sabit imgeler içine sıkıştırır. Oysa Satrapi artık ne tam anlamıyla İranlı, ne de Avrupalı olabilir. Bu arada kalmışlık, ona ait olacak bir "ev" bırakmaz. Sosyalist dayanışma ideali, Avrupa'da yerini bireysel kayıplara, benlikten kopuşa bırakır. Sınıf çatışması görünmez olurken, Satrapi'nin yalnızlığı belirginleşir. Satrapi, hiçbir yere tam olamama hissiyle evin ne olduğuna, kimliği neyin belirlediğine dair sorularla yüzleşir. Artık sadece bir ülkeden değil, kimliğinden de uzaktır. Sartre'a göre başkasının bakışının, karşımıza yabancı kavramını çıkarması ve Camus'nün absürd düşüncesi, Satrapi'nin Avrupa'daki yalnızlığıyla örtüşür. Satrapi'nin sosyal dayanışma umudu, bireyciliğin ve Batı'daki bencilliğin içinde karşılık bulamaz. İran'da baskıya karşı büyüyen direniş ruhu, Avrupa'da anlamını yitirir.

Ev, yalnızca bir yer değil. Ev, ait hissettiğin, sesinin bastırılmadığı ve duyulduğu yerdir. Satrapi'nin Avrupa'daki yalnızlığı, onun evin sadece bir mekan değil, bir kimlik ve mücadele biçimi olarak tanımlamasına sebep olur. Ne İran'daki baskıcı rejim, ne Batı'daki ötekileştirici özgürlük, ona bir ev sunar.

Satrapi'nin yabancılaşması yalnızca kültürel değil, sınıfsal ve ideolojik bir dışlanmadır. Günümüzde, göçmen bedenine ve azınlıklara

yönelen düşmanca bakışlar aynı köklerle beslenir. Göçmeni, azınlığı, kadını susturan bu sistem, özgürlüğü kendi suretinde şekillendirir. Faşizm, suskunluğu huzur sanır. Oysa asıl tehdit, farklı olana tahammülsüzlüktür. Bastırılan kimlik, birgün çığlıkla geri döner.

Satrapı'nın yalnızlığı, günümüzde ötekileştirilenlerin kolektif yansımasıdır.

Çizgiler Değişir, Tahakküm aynı kalır

Persepolis sadece geçmişin değil bugünün hikayesidir. Satrapı'nın yaşadığı baskılar, kadın bedeninin kamusal alanda denetlenmesi, eğitimin ideolojik bir propaganda aracına dönüşmesi ve farklı olana yöneltilen tahammülsüzlük bugün Türkiye'de başka şekillerde yine karşımıza çıkıyor. Satrapı'nın aidiyetsizlik ve kimlik arayış süreci, bugün Türkiye'de yokmuş gibi yaşamak zorunda bırakılan insanların hikayesine benziyor.

Bugün Persepolis'e baktığımızda, sadece İran'ı değil, Türkiye'yi de okuyoruz. Çünkü otoriter rejimler değişse de, kullandıkları diller, korkuları ve düşman yaratma şekilleri birbirine benzer. Bu yüzden Persepolis, yalnızca bir hikaye değil, uyarıdır. Geçmişin tanıklığıyla bugünün karanlığına tutulan bir aynadır. O aynada ne kadar çok benzerlik görüyorsak, o kadar az ilerlemişizdir.

“İran Devrimi, yalnızca bir rejimin dönüşümünü değil, aynı zamanda sınıf yapısının sarsıcı bir şekilde yeniden inşa edilmesini de beraberinde getirdi. Satrapı'nın çocukluğunun geçtiği evde kitaplar, entelektüel sohbetler, politik bilinç ve ayrıcalıklı bir yaşam varken, devrim bu konforlu yapıyı hedef aldı. Satrapı'nın ailesi, devrimi destekleyen fakat onunla beraber düşen orta sınıf entelektüellerden. Bir yanda baskıcı rejime karşı ses çıkaran ama belirli imtiyazlara sahip olanlar, diğer yanda ise yaşamın temel ihtiyaçlarına erişemeyen ve devrimin yükünü bedeninde taşıyan halk var. Devrim herkes içindi ama bedelini en çok yoksullar ödedi.”

Baskı evrensel, direniş bireysel ve kitlesel gibi gözüksede, her kişisel isyan bir kolektif hafızanın sesidir. Persepolis, bunu unutturmamak için var. Çünkü baskı değişir, ama yöntemleri tanıdık.

YARINLAR KÜLTÜR MERKEZİ

BERTOLT BRECHT 127 YAŞINDA

SİNEVİZYON GÖSTERİMİ
BRECHT ŞİİRLERİ DİNLETİSİ
DEVİRİMCİ MARŞ VE EZGİLER

ANTONIO GRAMSCI ÜZERİNE

SÖYLEŞİ

KONUŞMACI:
PROF. DR. MEHMET YETİŞ
Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimi ve
Kamu Yönetimi Bölümü

YÜRÜTÜCÜ:
KAAN EROĞUZ
Bilim ve Sosyalizm Dergisi
Yazı İşleri Sorumlusu

**BEHİCE BORAN'DAN GÜNÜMÜZE:
TÜRKİYE'DE SOSYALİST MÜCADELE VE
KİTLESEL HAREKETLERİN GELECEĞİ**

SÖYLEŞİ ve İMZA

KONUŞMACI:
PROF. DR. GÖKHAN ATILGAN
Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi
Öğretim Üyesi, Yazar

YÜRÜTÜCÜ:
MİRAÇ ORDU

2025
si

**SOSYALİST
KÜLTÜR**

**Yarınlar
Kültür Merkezi**
(Selenik Caddesi,
35/4, Kızılay-Ankara)

17 Mayıs 2025
Cumartesi
16.30

Panel, Söyleşi, Kısa Film Gösterileri

Bizi Sosyal Medya Hesaplarımızdan Takip Etmeyi Unutmayın

 @YarinlarKultur

 @yarinlarkulturmerkezi

POST-MODERN DARAĞACI

Sevgili dostlar,

Elinizde olan bu fanzin için son çalışmalarımı bitirdiğim şu günde, İLEF'ten sıra arkadaşım Hamza'nın hürriyetinin elinden alınışının 12. günü olacak.

Bunu okuyan sevgili dostum her kimsen, umarım bu süreç içinde geleceğin uğruna vuruşmanın ne anlama geldiğini öğrenmişsindir. Faşizme karşı mücadele uğruna dövüşmekten geri durmayan başta sevgili Hamza olmak üzere adını sayamadığımız bütün dostların özgürlüğüne kavuşacağı günlerin umuduyla bitiriyorum satırlarımı.

Faşizme karşı bir olmanın inancıyla çıkmış bu sayının sonunda, hepimize mavi gökler ve esenlikler dilerim.

Yusuf Baki AKSOY

SOSYALİST
KÜLTÜR
"her şeyi
kendimizden
bekleriz."